

O živnoredji v Kmetovalcu v letu 1909

Ob 125 letnici Kmetovalca

1884 – 2009
125
let

Leta 1909 je izhajal šestindvajseti letnik strokovne revije Kmetovalec in od pričetka njegovega izhajanja je letos 125 let. V prvih desetletjih je bil njegov prvi urednik gospod Pirc Gustav, tajnik Kranjske kmetijske družbe, in letos praznujemo 150-letnico njegovega rojstva. Prvi urednik je skrbel, da je bil Kmetovalec na visoki strokovni ravni in da je prihajal na domove številnih članov Kranjske kmetijske družbe. Njegova posebna zasluga je, da je kmetijsko družbo približal kmetom in zelo povečal število njenih članov (na 10.000 v letu 1912) ali povedano drugače, tako je revija Kmetovalec našla pot v številne kmečke domove.

Kaj so takrat v 26. letniku leta 1909, pred 100 leti, pisali o živnoredji, katere pasme so redili, s kakšnimi ukrepi so jo pospeševali in usmerjali, kako so skrbeli za usposabljanje rejcev in šolanje kadrov. V letnem kazalu je navedeno pod Živnoredja 29 člankov in izbrali smo jih nekaj, da bomo lahko presodili strokovni utrip tistega časa. V pojasnilo bomo zapisali še kakšno novico iz drugih revij in na koncu dodali spisek v letu 1909 izdanih strokovnih knjig in tiskov na področju živnoredje. Tudi letos ima ta sestavek še en namen. Spodbuditi k raziskavam zgodovinskega razvoja slovenske živnoredje.

PREDSTAVITVE

1. Bibliografija objav na področju živnoredje v Kmetovalcu v letu 1909

Kakšni naj bodo plemenski prašiči. 26/1909, št. 7, str. 71 - 73, Kmetovalec.

PIRC, Gustav. Česa se imamo od živnoredje nadejati v bližnji bodočnosti?. 26/1909 št. 21, str. 214-215, Kmetovalec.

ROHRMAN, Viljem. Kdo naj skrbi za rejo merjascev. 26/1909 št. 21, str. 216, Kmetovalec.

O načinih zboljšanja goveje pasme z ozirom na Kranjsko. 26/1909, št. 12, str. 128 - 129, Kmetovalec.

S katerimi tujimi pasmami naj prekrizujemo na Kranjskem goved. 26/1909, št. 13, str. 140 - 142 in št. 14, str. 150 - 151 in št. 15, str. 156 - 158 in št. 16, str. 167 - 170, Kmetovalec.

Simodolska goveja pasma v Avstro-Ogrski. 26/1909, št. 17, str. 178 - 180, Kmetovalec.

Kako uspeva simodolska goveja pasma na Kranjskem. 26/1909, št. 18, str. 187 - 189, Kmetovalec.

Kranjski kmet o simodolski goveji pasmi. 26/1909, št. 19, str. 198 - 199, Kmetovalec.

Podružnica v Srednji vasi v Bohinju. 26(1909)20, str. 209, Kmetovalec

Razglas o prihodnjem tečaju podkovske šole v Ljubljani. 26(1909)12, str. 116, Kmetovalec

Podružnica v Srednji vasi v Bohinju. 26(1909)8, str. 92, Kmetovalec

Razglas (žrebci). 26(1909)21, str. 219, Kmetovalec

Uradni razglasi (prašiči, biki, hlevi). 26(1909)4, str. 47 - 48, Kmetovalec

Občni zbor c.kr.kmetijske družbe kranjske. 26(1909)12, str. 136 in 13, str. 146 in 14, str. 153 - 154 in 16, str. 175 - 176 in 17, 186, Kmetovalec

Rohrman V. Ravnanje s prašiči v polnem času. 26(1909)14, str. 149 - 150, Kmetovalec

Poglavitne napake naše živnoredje. 26(1909)10, str. 108 - 111, Kmetovalec

O mlečnosti simodolske pasme. 26(1909)23, str. 233 - 234, Kmetovalec

Napenjanje govedi. 26(1909)19, str. 195 - 197, Kmetovalec

Rohrman V. Kako je napravljati gnojnične jame. 26(1909)15, str. 159, Kmetovalec

Kaj je z ugovori proti simodolski pasmi za Kranjsko. 26(1909)14, str. 156 - 158 in 16, str. 167 - 170, Kmetovalec

Uspešna prašičereja. 26(1909)14, str. 158, Kmetovalec

Jasli za goved. 26(1909)1, str. 3 - 4, Kmetovalec

Pirc Gustav. Nekaj o naših hlevih. 26(1909)24, str. 242 - 243, Kmetovalec

Seja glavnega odbora dne 30. decembra 1909. Uradne vesti c.kr. kmetijske družbe kranjske. 27(1910)1, str. 9 - 10, Kmetovalec

ROHRMAN, Viljem. Pitanje prašičev. 26/1909, št. 19, str. 199, Kmetovalec.

PIRC, Gustav. Bohinjska goveja pasma. 26/1909 št. 20, str. 204-205, Kmetovalec.

PIRC, Gustav. Ali napredujemo v živnoredji?. 26/1909 št. 16, str. 166-167, Kmetovalec.

Simodolska goveja pasma. 26/1909, št. 11, str. 119 - 121, Kmetovalec.

Podružnica v Srednji vasi v Bohinju. 26/1909, št. 20, str. 209, Kmetovalec

2. Občni zbor c. kr. Kmetijske družbe Kranjske. (26/1909), str. 146, 153 - 154, 175 - 176 in 186, Kmetovalec)

Občni zbor c. kr. Kmetijske družbe Kranjske je bil vsako leto osrednji dogodek na strokovnem, pospeševalnem in tudi poslovnem področju kmetijstva. V ospredju je bila neposredno in posredno živnoredja, ki je bila tudi v tistem času najpomembnejša kmetijska panoga na Kranjskem.

Pri govedoreji so poročali, da jo je družba pospeševala s tem, da je skrbela za dobavo »čistokrvnih« plemenjakov, ki jih je s pomočjo državne podpore oddajala živnoredcem po znižani polovični ceni. V letu 1908 je družba oddala 74 bikov - plemenjakov, in sicer pincgavske, pomurske, algajske in muriške pasme. Samo 14 bikov je bilo iz domače prireje. Tudi v letu 1908 je družba po posebnem razpisu nagrajevala zboljševanje govejih hlevov - skupaj je odobrila premije za 68 hlevov. Ponovno so vpeljali »premovalanje« govedi in v letu 1908 priredili »premovalanja« v Gorjah za Gorenjsko, v Postojni za Notranjsko in v Št. Lovrencu za Dolenjsko.

Prašičerejo so pospeševali z oddajo »čistokrvnih« plemenskih prašičev velike bele angleške pasme, ki so se nabavili iz priznanih rej. Tudi te so oddajali rejcem po znižani polovični ceni in skupaj v letu 1908 111 plemenskih živali. Poročali so tudi o cepljenju prašičev proti rdečici, ki so ga v letu 1908 pričeli uvajati s pomočjo deželne in državne podpore. Cepljenje se je dobro obneslo.

Konjerejo je pospeševal samostojni konjerejski odsek, ki je bil skoraj popolnoma neodvisen od družbe. Skrbeli so za dobre žrebce in v letu 1908 razdelili 77 žrebcev, ki so zaskočili 3122 kobil. Konjska »premovalanja« so se vršila v

devetih krajih. V letu 1908 so povečali podporo za oskrbovalce žrebcev in ustanovili so tri konjerejske zadruge ter nagradili 200 hlapcev za dobro oskrbovanje konj.

S podporami so pospeševali tudi čebelarstvo in ribištvo.

Poudarjali so pomen kmetijskega pouka, ker so smatrali strokovno izobrazbo za temelj vsemu kmetijskemu napredku. Poudarjali so tudi pomen kmetijskega tiska in predavanj. V letu 1908 so priredili sedmi mlekarški tečaj in s tem drugič na Vrhniki.

3. Razglasi glavnega odbora c. kr. Kmetijske družbe Kranjske (26(1909)4, str. 47 - 48, Kmetovalec)

V 4. številki je glavni odbor c. kr. Kmetijske družbe Kranjske objavil uradne razglase za leto 1909, in sicer:

- Poziv podružnicam glede cepljenja prašičev proti rdečici

Ker se je rdečica pri prašičih močno razširila in povzroča ogromno škodo, so v letu 2008 prvič uvedli cepljenje proti rdečici. Cepili so nad 6000 prašičev in od njih jih je pozneje le 20 zbolelo in 10 poginilo (škodo za poginjene je povrnilo kmetijsko ministrstvo). V pozivu sporočajo, da se bo letos (1909) pričelo v mesecu aprilu in vabijo posestnike, da naznanijo, koliko prašičev bo treba cepiti. Za pokritje vsaj dela stroškov bo kmetijska družba zaprosila državo in deželo.

- Razglas o oddaji plemenskih prašičev jorkširske (velike bele angleške) pasme

Razglas

o oddaji plemenskih prašičkov jorkširske (velike bele angleške) pasme.

Podpisani odbor bo oddajal, kakor doslej, plemenske mladice jorkširskega prašičjega plemena pod nastopnimi pogoji:

1. Prašički se oddajajo po 10 in tudi več tednov stari, in sicer kakršne starosti se dobe.

2. Cene prašičkom so za polovico nižje kakor jih plačuje družba.

3. Oddajajo se ali sami mrjaščeki ali pa svinjica z mrjaščekom vred.

4. Kdor prašiče dobi, se mora pismeno zavezati:

a) da jih obdrži za plemo, dokler bodo sposobni;

b) da naznani odboru, kadar jih neha imeti za plemo;

c) da bo pripuščal mrjasca tudi svinjam drugih gospodarjev.

Dokle prošnje bo odbor reševal povrsti, kakor bodo dohajale, in sicer vselej takrat, kadar dobi takih plemenskih prašičkov, ki pa seveda niso vedno v zadostnem številu na razpolaganje.

Glavni odbor c. kr. kmetijske družbe kranjske.

V Ljubljani, 28. aprila 1909.

- Razglas o oddaji čistokrvnih plemenskih bikov, kupljenih z državno podporo

Glavni odbor kmetijske družbe bo kupil z državno podporo nekoliko plemenskih bikov čistokrvnih pasem, ki so primerni za izboljševanje govedi na Kranjskem in sicer:

a. bika simodolske pasme za področja Ljubljanske okolice in Notranjske,

b. bika pomurske pasme za področje Dolenjske in deloma Notranjske,

c. bika pingavske pasme za področje Gorenjske.

Prosilce se mora zavezati:

- da je pripravljen bika sprejeti na oni postaji, ki bo določena, in tistega bika, ki ga določi odbor,

- da plača ob prejemu bika polovico stroškov,

- da podpiše zavezno pismo, da se zaveže imeti prejetega bika dve leti za plemo,

- rejec, ki bo imel bika več kot dve leti za plemo, bo posebej nagraden za vsak nadaljnji mesec.

- Razglas o razdelitvi državnih podpor za izboljšanje govejih hlevov v letu 1909.

Pri izboljšanju hleva je vsekakor spolniti tele pogoje:

1. Skrbeti je, da ima hlev dosti svetlobe in čist zrak, ki se doseže s primernimi prevetrovalnimi napravami, da imajo živali ugodno toplino, da je zadosti prostoren in vedno popolnoma snažen. Živalsko stojišče je tako urediti, da se živali lahko izpuščajo na tekališče in napajališče in da ob česu požara lahko pridejo na prosto. Pri ureditvi je skrbeti za telečje koče (tekališča) in za to, da se lahko donaja krma in stelja, gnoj pa lahko in hitro iz hleva spravlja.

2. Plak je narediti, kakor dopuščajo razmere, iz betona, kamena, opeke, ali iz lesa. Kar se lesa za hleve rabi, ga je treba posekati pravočasno pozimi, da je trpežnejši, in če je mogoče, naj se namaže s kakim varovalnim sredstvom.

3. Stojišča morajo biti nepredorna, morajo toliko viseti (2½—3 cm na m), da gnojnica odteka, in v hlevu mora biti jarek za gnojnico, da se neovirano odteka v gnojnično jamo zunaj hleva.

4. Jasli morajo biti toliko nizke, da mora goved iz njih s sklonjenim vratom jesti, ne pa da se morda mora še kvišku spenjati ali pri feži z vratom drgniti ob sprednji rob jasl. Gare za seno, kamor se goved mora spenjati in vsled tega hrbet kriviti, niso umestne in torej niso priporočene.

5. Gnojnice, ki mora vsekako biti zunaj hleva, je lahko prosto ali pokrito. Gnojnične jame naj bodo nepredorne in naj imajo take priprave, da se gnojnica iz njih jemlje lahko in brez truda; vendar so pa tudi drugače narejene gnojnične jame dopustne, ki so v deželi navadne, da so le dobro narejene in nepredorne. Prošnje onih prosilcev, ki si priskrbe gnojnične sesalke ali druge primerne priprave za izpraznjevanje gnojničnih jam, potem gnojnične sode in razprševalnike, bodo imele prednost.

4. Vprašanja s področja živinoreje (glej kazalo)

Kmetovalec je imel vpeljeno stalno rubriko za vprašanja in nasvete. V letu 1909 so bralci posredovali preko 400 vprašanj in od tega 149 na področju živinoreje ter pet na področju mlekarstva. In kaj so bralci spraševali (izbrani primeri vprašanja):

- Ali se smejo goveji živini pokladati prekuhane tropine od sliv?
- Kaj je vzrok mehurjem v prašičjih jetrih?
- Ali se dajo slabo rastoči rogovi pri govedu uravnati?
- Ali je dobro prašičem pokladati surovo krmo?
- Kako naj naredim svinjake?
- Kdaj je najboljšo skopiti govedo in prašiče?
- Kaj je vzrok, da krava ne ostane breja?
- Kakšna krma je za doječo kobilu?
- Ali se mora živina na vrvi goniti?
- Kateri konji se smejo pripeljati k »premoivanju«?
- Kako odpravim iz hleva muhe?
- Kdaj naj se telica obreji?
- Kako naj ravnam s prašiči, ki se med seboj sesajo?

Rubrika »Vprašanja« je bila zelo pomembna možnost za neposredno svetovanje rejcem in pot za prenos znanja.

5. Katere knjige in tiski s področja živinoreje so bili izdani v letu 1909?

Bibliografija slovenskih knjig in tiskov s področja živinoreje, ki so izšle do leta 1945, šteje že 384 enot in v letu 1909 so bile izdane naslednje:

- Dular, Franjo. Domači živinozdravnik. 2. predelana in popravljena izdaja. Celovec 1909, 272 strani

- Gospodarska navodila štev.18. Krmljenje z oljnimi tropinami. Ljubljana 1909, 4. strani
- Kako pomagati goveji živini v sili. Poljuden pouk. Gorica 1909, 23 strani
- Kratko navodilo za izdelovanje masla: Za posestnike naših izvornih Alfa Laval posnemalnikov. Dunaj, Praga, Lemberg 1909, 22. strani
- Kukovič, Friderik. Nekaj o pašnikih in pašniških zadrugah. Dobrna 1909, 20 strani
- Legvart, Jakob. Koledar za kmetovalca za leto 1910. V. letnik. Ljubljana 1909, ??? strani
- Pirc, Gustav. Poglavlje o govedoreji na Kranjskem. Ljubljana 1909, 63 strani
- Poročilo mestnega tržnega nadzornika Adolfa Ribnikarja o poslovanju tržnega nadzorstva v letu 1909. Ljubljana 1910, 13 strani
- Računski sklep uprave deželnega deželnega zavoda za vzajemno zavarovanje goveje živine. Gorica 1909, 7 strani
- Skalicky, Bohuslav. Kmetijske razmere na Češkem. Poročilo o gospodarskopoučnem potovanju kmetovalcev na Češko 1. 1908. Ljubljana 1909, 90 strani
- Steuert, Ludvik. Sosea Razumnika prašičereja: poljudno navodilo za rejo in oskrbovanje prasičev (poslovenil Pirc, Gustav). 2. izdaja. Ljubljana 1909, 156 strani (DLIB.si)

6. Zakonodaja v letu 1909

Razglas c. kr. namestnika na Štajerskem z dne 9. oktobra 1909, zadevajoč ubranitev mučenja živali. 1909, XXIII, štev. 75, str. 548 - 556, Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino Štajersko

Uvodoma je k razglasu zapisano:

V ubranitev zlorabe živali, ki se tako pogostoma zgodi, vidi se mi, temeljem ministerske naredbe z dne 15. februarja 1855, drž. z. št. 31. zaukazati

Iz gornjega je potrjeno, da ima zakonodaja proti mučenju živali svoje začetke že v letu 1855, kar smo v Kmetovalcu že pisali. Razglas, ki ima 16. členov, je bil povsem jasen in nedvoumen. Samo za primer si oglejmo enega od členov:

§. 14.

Tudi sledeča dejanja so kot mučenje žival prepovedana:

Surovo in neprimerno pretepanje žival, pretepanje in suvanje istih z nogami ali pestmi, s trdimi, špičastimi ali ostrimi predmeti, tepanje ali sovanje po glavi, po trebuhu, po roditih ali po nogah, brez razlike orodja, zvijanje in mečkanje repa; dejanja, katera povzročijo živali bolečine v svrhu sleparenja manjšajočih kakovosti ali zakrivanja napak, n. pr. vložiti gobo ali druge predmete v nozdre, popra ali drugih dražljivih reči v zadnjico, pri živalih, ki dajajo mleko umetno napenjanje vmena s tem, da se dojenje namenoma daljši čas opusti, prekrmenje ali prenapojenje goved, obesiti žival pri zvezanih nogah v svrhu tehtenja ali zaklanja, če se žival prej ne oglušili, položiti ali ležati pustiti zvezano žival na trdem tlu.

Ni kaj dodati!

MISLI NA KONCU

Spoznali smo strokovni utrip na področju živinoreje pred sto leti in veliko zapisanega v Kmetovalcu je aktualno tudi v današnjem času. Bibliografija objavljenih del na področju živinoreje je bila bogata in strokovno pestra. Pomembna so vsakoletna poročila Kranjske kmetijske družbe, kjer je podrobno opisano delo po posameznih področjih kmetijstva in živinoreje. Že od ustanovitve v letu 1767 je Kranjska kmetijska družba načrtno osveževala in oplemenjevala domače pasme s plemenjaki dru-

gih pasem. V sestavku smo posebej predstavili razpise Kranjske kmetijske družbe, ki so po svoji vsebini zelo primeren razvojni ukrep tudi za današnji čas, in prvič opozorili na rubriko Vprašanja, ki je bila ena od oblik širjenja kmetijskega znanja ter neposrednega usposabljanja rejcev. V letu 1909 je bilo na področju živinoreje izdanih 11 knjig in tiskov. Opozorili smo tudi na izdajo razglasa za ubranitev mučenja živali, ki izhaja iz ukaza iz leta 1855.

Tudi letos želimo na koncu opozoriti, da je v Sloveniji v polnem razvojnem zagonu slovenska digitalna knjižnica (dosegljiva na spletnem naslovu: <http://www.dlib.si/>), kjer so za sedaj neposredno dostopne nekatere kmetijske serijske publikacije in tudi devet slovenskih strokovnih knjig na področju živinoreje, ki so vse izšle pred letom 1910. Med njimi je neposredno dosegljiva knjiga: Sosea Razumnika prašičereja (poljudno navodilo za rejo in oskrbovanje prasičev) in pa prevod Janševega popolnega nauka o čebelarstvu. Ta knjižnica bodočnosti bo vsak dan bogatejša in znanje bo dostopno neposredno vsem, ki bodo to le hoteli. Še to, digitalna knjižnica Slovenije ima novo spletno stran, ki je prijaznejša za uporabnike in z nekaterimi novimi rešitvami omogoča boljši pregled in iskanje gradiv. V času dolgih večerov kliknite na DLIB.si in zajemite s polno žlico.

Prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Domžale

DA BI SKUPAJ DOSEGLI ŽELJENE REZULTATE, ZA VAS IZDELUJEMO:

MINERALNO VITAMINSKO BELJAKOVINSKE KONCENTRATE
MINERALNO VITAMINSKE MEŠANICE
MINERALNO VITAMINSKE DODATKE
LIZALNE KAMNE IN PREMIKSE
MINERALNO VITAMINSKE DODATKE PO VAŠIH ŽELJAH
MINERALNO VITAMINSKE POGAČE
IZDELKE ZA EKOLOŠKE REJE

Izdelali smo tudi računalniški program za optimiranje dnevnih obrokov in krmnih mešanic.

Vedno smo Vam na voljo z brezplačnimi nasveti
pri DOBRODEJU, pri VAS DOMA, ali po ELEKTRONSKI POŠTI
peperko@dobrodej.si, pogorelec@dobrodej.si,
lah@dobrodej.si, pernat@dobrodej.si

+ PROGRAMI ZA EKOLOŠKE REJE IN TEHNOLOŠKO SVETOVANJE

DOBRODEJ d.o.o., Skoke, Holcerjeva 27, 2204 Miklavž na Dravskem polju
tel.: +386 02 629 68 50, fax: +386 02 629 68 55
e-mail: info@dobrodej.si, internet: www.dobrodej.si